

60 РОКІВ
СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

УДК 655.5

В. О. ЛАПТЄВ, Г. Д. ТОЛСТОЙ, М. Д. ФЕЛЛЕР

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІГРАФІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІВАНА ФЕДОРОВА
до 60-річчя СРСР

Добровільне створення 60 років тому Союзу Радянських Соціалістичних Республік стало здійсненням одвічних прагнень народів і народностей колишньої царської Росії. Склалась нова соціальна й інтернаціональна спільність людей — радянський народ: «Ця спільність ґрунтується на нероздільності історичної долі радянських людей, на глибоких об'єктивних змінах як матеріального, так і духовного порядку, на непорушному союзі робітничого класу, селянства й інтелігенції. Вона — результат зростаючої інтернаціоналізації господарського і всього суспільного життя, розвитку в нашій країні соціалістичних націй, між якими склались відносини справжньої рівноправності, братерської взаємодопомоги і співробітництва, поваги і взаємного довір'я» [2].

Дружба народів — одна з найвідмітніших рис соціалістичного способу життя, передумова політичного й економічного розвитку нашої держави.

Мета цієї статті — показати, як дружба народів виступала вирішальним чинником розвитку й удосконалення підготовки інженерних кадрів для поліграфії України, художників-графіків та інших працівників книжкової справи.

Помітним явищем в книгознавстві першої чверті двадцятого століття було утвердження нових поглядів на художнє оформлення і конструювання книги. Основоположниками цієї справи стали видатний теоретик мистецтва чл.-кор. АН СРСР О. О. Сидоров, всесвітньо відомий графік В. А. Фаворський (м. Москва), видатний український графік Г. Нарбут, народний художник СРСР В. І. Касіян, харківський спеціаліст в галузі технічного редагування П. А. Дмитрієв та ін. У цій мистецько-теоретичній течії формувался погляд на поліграфію як на сплав техніки та мистецтва, на спосіб розв'язання художньо-зображувальних (в тому числі художньо-політичних) вирішень книги технічними засобами.

Ці ідеї дістали свій подальший розвиток у ВХУТЕМАСІ (Вищих художньо-технічних майстернях) і ВХУТЕІНІ (Вищому художньо-технічному інституті), художньо-графічний факультет яких став (1930 р.) основою для створення Московського поліграфічного інституту. Водночас їх втілювали в життя і на поліграфічному

факультеті Київського художнього інституту та в Харківській школі друкарського мистецтва імені А. В. Багінського, які стали базою для створення Українського поліграфічного інституту. В інституті вищу математику, фізику та хімію повинні були вивчати не лише студенти-технологи, механіки й економісти, а й студенти художньо-конструкторського факультету. Студенти інженерно-економічного факультету вивчали цикл дисциплін з художньо-графічної культури. Досвід цей, до речі, вартий уваги і в наш час. Він у трансформованому згідно з вимогами епохи вигляді сприяв би кращому розумінню технологами, механіками, автоматниками, економістами питань видавничої справи, а художниками, редакторами (для яких, до речі, курси вищої математики, нарисної геометрії та понять і символіки природничих наук уже введено) і книготорговельниками — питань технічного плану.

Плодотворний вплив дружби народів на розвиток і становлення УПІ був відчутний з самого його заснування. Це стосувалось забезпечення викладацькими кадрами та створення умов для оволодіння сучасною технікою і, нарешті, організації соціалістичного змагання.

Наприклад, хоч в інституті з самого початку працювало чимало досвідчених спеціалістів з Києва, Харкова, Одеси, важко уявити собі його діяльність в галузі технічного оформлення книги без одного з найбільш авторитетних викладачів, згодом автора кількох навчальних посібників — революційного петроградського робітника А. М. Соколова, який в роки громадянської війни брав участь у становленні поліграфії на Україні, а пізніше керував підготовкою поліграфістів-складальників.

Студенти проходили практику в друкарнях не лише Києва, а й Ленінграда, Москви, Рибінська, де вони знайомились з поліграфічною технікою і технологією, які в друкарнях України ще не були запроваджені. Широкого розмаху набрало соціалістичне змагання між колективами Московського і Українського поліграфічного інститутів, яке сприяло тісному співробітництву в навчальній і науково-дослідній діяльності.

Переведення інституту у післявоєнні роки із Харкова до Львова сприяло розвитку вищої поліграфічної освіти на західноукраїнських землях.

Актом великого громадського звучання було присвоєння в 1949 р. Українському поліграфічному інституту імені Івана Федорова. Вивчення та пропаганда діяльності, вшанування пам'яті великого поборника єдності братніх культур стало одним з важливих напрямів наукової і виховної діяльності інституту. В ювілейні дати на конференції, присвяченій сучасній проблематиці у поліграфії і видавничій справі, з'їжджаються до Українського поліграфічного інституту вчені Москви, Ленінграда, Мінська, Ташкента, Риги, Кишинева.

У період розвинутого соціалізму братерське співробітництво розгорнулось особливо яскраво: це і допомога в підготовці наукових кадрів, спільна підготовка підручників, постійні творчі контакти студентів.

У підготовці наукових кадрів та з багатьох питань навчально-методичної і науково-дослідної роботи інститут знаходив підтримку і допомогу вчених МПІ, московських і ленінградських науково-дослідних поліграфічних закладів, машинобудівних підприємств і друкарень: професорів, докторів наук Д. П. Татієва, В. С. Лапатухіна, В. М. Мордовина, П. О. Попрядухіна, О. О. Тюріна, Л. К. Білозерського, доцентів, кандидатів наук П. Я. Розенфельда, Б. О. Фельдмана, Е. В. Нікольської, Г. П. Смирнова, М. Г. Морозова, Е. К. Білозьорова, Д. Ю. Климова та ін. У свою чергу професорами, завідуючими кафедр Московського поліграфічного інституту стали випускники УПІ М. І. Синяков, Л. А. Козаровицький. Протягом перших десяти років заочної підготовки редакторів в інституті для них перевидавались методичні вказівки, створені викладачами Московського поліграфічного інституту професорами М. М. Сікорським, Н. С. Валгіною, М. Г. Малихіним.

Доброю традицією стала спільна підготовка підручників і навчальних посібників викладачами МПІ і УПІ. Такі підручники і посібники було видано з технічного нормування праці в поліграфічній промисловості, електроустаткування поліграфічних машин, організації, планування й управління виробництвом на поліграфічних підприємствах, літературного редагування.

З особливою яскравістю виявив себе зв'язок з братніми народами на прикладі робіт порівняно молодой кафедри теорії і практики редагування.

Становлення основних курсів «Теорія і практика редагування» і «Літературне редагування» ґрунтувалося на вивченні основоположних праць В. І. Леніна, статей його соратників, де йшлося про досвід Леніна-редактора, праць видатних російських філологів Г. О. Винокура і К. І. Білінського, наших сучасників О. В. Западова, Д. Е. Розенталя, М. М. Сікорського, Ю. С. Ліхтенштейна, В. І. Свінцева, А. Е. Мільчина, М. П. Сенкевич, так само як і провідних українських лінгвістів. Кафедра має спільний з аналогічною кафедрою МПІ методичний семінар, присвячений проблемам підготовки редакторів у світлі партійних рішень.

Члени кафедри готували та захищали свої дисертації у Московському і Ленінградському університетах, в МПІ. Випускники вчаться в аспірантурі Московського і Ленінградського університетів, ВІНІТІ, Всесоюзної книжкової палати. Велику роль у вихованні молодих спеціалістів відіграє проведення практики у провідних видавництвах та інформаційних центрах Москви і Ленінграда. На факультеті підвищення кваліфікації і заочному факультеті свої знання з редакторської справи поглиблюють фахівці Білорусії і Молдавії, Узбекистану і ряду областей РРФСР.

Зрозуміла річ, інститут не лише отримує допомогу братніх вузів і наукових закладів, але вносить і свою частку в загальносоюзну скарбницю поліграфії і видавничої справи.

Якщо в передвоєнні роки студенти УПІ вивчали техніку і технологію, що їх не знала поліграфія України, за межами республіки, то тепер винаходи й устаткування, створені в УПІ, застосо-

вуються по всій країні. Наприклад, градаційне маскування, способи виготовлення та застосування контактних растрів, розроблені на кафедрі технології поліграфічного виробництва, впроваджено на ряді поліграфічних підприємств не лише Києва і Львова, а й Москви, Ленінграда, Мінська. Фотополімерні друкарські форми, створені в галузевій науково-дослідній лабораторії фотополімерних друкарських форм, не лише одержали високу оцінку на ВДНГ СРСР і міжнародних виставках, а й впроваджуються, зокрема, в московських друкарнях, на підприємствах Держкомвидавів Білорусії і Молдавії.

Представники кафедри економіки й організації поліграфічної промисловості протягом багатьох років беруть участь у створенні нормативних матеріалів для галузі, були разом з вченими Москви і Ленінграда в числі авторів проектів поточкових ліній у брошурувально-палітурних цехах поліграфічних підприємств, розробили метод обліку продукції, який використовується в автоматизованих системах управління на великих поліграфічних підприємствах.

Кафедра «Поліграфічні машини» спільно з ВНДІПМ і Єйським СКБ поліграфічних машин на зміну застарілої моделі 2ПД-5 створила оригінальну швидкохідну машину ПП-70 середнього формату. Після п'ятої Всесоюзної наради з теорії машин і механізмів (1967) Наукова рада з теорії машин і механізмів відділення механіки АН СРСР прийняла рішення про організацію на базі УПІ періодичних нарад «Методи розрахунку механізмів машин-автоматів», які проводяться кожні три-чотири роки.

Значний внесок УПІ у створення підручників для поліграфічних вузів. Механіку поліграфічних автоматів студенти вивчають за підручником, створеним Заслуженим діячем науки УРСР проф. К. В. Тіром, економіку поліграфічної промисловості — за підручником, створеним Заслуженим діячем науки УРСР проф. Р. М. Машталіром, охорону праці в поліграфії — за підручником доц. І. М. Чижевського.

Яскраве свідчення участі інституту в розвитку поліграфії СРСР — підготовка кадрів для братніх республік. Наприклад, у видавництві «Волжская коммуна» Куйбишевського обкому КПРС серед 146 ІТП і службовців 69 — випускники інституту. Із них 22 випускники в минулому працювали у друкарні видавництва та були у свій час скеровані на навчання до УПІ. Зараз в інституті на різних курсах навчається 16 молодих робітників, які мають скерування виробництва.

Багато випускників інституту, працюючи за межами України, завоювали великий авторитет у поліграфічній громадськості країни. Серед них В. С. Присяжний — головний інженер ВПО «Союзполіграфмаш», П. В. Карпов — заступник голови Держкомвидаву БРСР, М. А. Гаюбов — заступник голови Держкомвидаву Узбецької РСР, Б. О. Ніколаєв — заступник голови Держкомвидаву Азербайджанської РСР, С. І. Азімов — заступник голови Держкомвидаву Таджикиської РСР. Заслуженим художником Російської Федерації стала Р. Тарасова — випускниця спеціальності

«Оформлення та ілюстрація книги». Представники цієї спеціальності працюють у багатьох союзних і автономних республіках.

Аспірантуру в УПІ закінчили керівник науково-дослідного підрозділу Рибінського заводу поліграфічних машин Ф. О. Круглов, доцент Ташкентського політехнічного інституту Б. Я. Менаджієв.

Інститут надає значну навчально-методичну допомогу поліграфічному факультету молодого Ферганського політехнічного інституту. У Фергану для читання лекцій студентам виїжджали доценти О. М. Полюдов, А. С. Главацький, В. В. Бернацек, Є. В. Свирида та ін. Останні роки студенти з Фергани на період дипломного проектування приїздять до нашого інституту, де під керівництвом досвідчених викладачів розробляють дипломні проекти. Ряд викладачів ФПІ вже закінчили аспірантуру в Українському поліграфічному інституті або вчать у ній.

Дружба народів СРСР знаходить відзеркалення і в громадській активності студентів.

З початку освоєння цілинних і перелогових земель перший інститутський будівельний загін у складі 50 чоловік працював у Кустанайській області в 1954 р.

У 1956 р. до комітету комсомолу надійшло понад 130 заяв від академічних груп і окремих студентів з проханням направити їх на допомогу цілинникам, щоб вчасно і без втрат зібрати врожай. Тоді ж бригада № 1 в цілинному господарстві «Путь к коммунизму» за успіхи, досягнуті під час збирання врожаю, була нагороджена грамотою ЦК ВЛКСМ і ЦК ЛКСМ Казахстану. Виїзди студентських загонів УПІ на цілину стали традицією. Комсомольська організація інституту за роботу по підготовці студентських будівельних загонів (1967 р.) була нагороджена Почесною грамотою ЦК комсомолу України, кращим керівникам і організаторам загонів були вручені медалі «За освоєння цілинних земель».

Останнім часом в інституті навчаються представники братніх соціалістичних країн — Республіки Куба та Народної Республіки Болгарії. У 1982 р. дипломи інженерів-економістів вперше в інституті одержали 16 кубинців і болгар. Закінчив аспірантуру при кафедрі поліграфічних машин і успішно захистив дисертацію Добрі Карадимитров, який зараз керує кафедрою в Софійському електротехнічному інституті.

Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова за роки свого існування перетворився на сучасний вищий навчальний заклад, який систематично удосконалює підготовку спеціалістів і підносить її до рівня вимог суспільства розвинутого соціалізму і науково-технічної революції.

Лише за роки 10-ї п'ятирічки інститут підготував понад 3 тис. спеціалістів для видавництва, поліграфії, книжкової торгівлі і поліграфічного машинобудування. Викладачами інституту видано 24 монографії, дев'ять підручників і навчальних посібників з грифом Мінвузів СРСР та УРСР, захищено шість докторських та 20 кандидатських дисертацій. Від впровадження результатів наукових досліджень в народне господарство одержано економічний

ефект 2,7 млн. крб. Викладачами і співробітниками інституту одержано 50 авторських свідоцтв на винаходи та два патенти США.

«Основними напрямками економічного і соціального розвитку СРСР на 1981—1985 року і на період до 1990 року» передбачено розвивати видавничу справу, повніше задовольняти потреби в друкованій продукції, особливо у виданнях дитячої і художньої літератури, підвищувати якість поліграфічного виконання. Для поліграфічної промисловості передбачено створення системи ефективних машин і устаткування з обробки тексту й ілюстрацій із застосуванням засобів електроніки, збільшення випуску друкарських офсетних машин, автоматизованого устаткування [1]. У розв'язанні цих важливих завдань активну участь візьме багатонаціональний колектив випускників Українського поліграфічного інституту.

Список літератури: 1. Матеріали XXVI з'їзду КПРС. — К.: Політвидав України, 1981. 2. Про 60-у річницю утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Постанова ЦК КПРС. — Рад. Україна, 1982, 21 лютого.

Effects of friendship between soviet nations in the pedagogic processus, scientific reasearche and public life of the Ucrainian poligrafic institute named after Ivan Fedorov are described.

Стаття надійшла в редколегію 18. 01. 82